

Mátyus Aliz

Karácsonyvárás orosz hadifogolytáborban

Apám, Mátyus Ferenc a naplóját feleségéhez írt levelek formájában imakönyvébe írta. Karácsonyt várt, megszabadulást. Imádságos könyve utolsó sorai: *Téged Isten dicsérünk, Téged Úrnak ismerünk.*

1945. október 6. *Állítom, hogy KARÁCSONYRA legkésőbb, a kis Jézus ajándékeképpen, még az idén hazajutunk.*

Kilátástalan, pedig minden porcikám azt reméli, hogy karácsonyra legkésőbb, a kis Jézus hazavisz bennünket. Határozottan az az érzésem már, hogy apa vagyok.

Ma 14-e van, vasárnap. De jó volna már ott térdelni melletted, az első padban, és hálát adni a jó Istennek, hogy hazasegített!

Ha karácsonyig nem jutunk haza, minden reményünk szétfoszlik, és halált hozó állapotok fognak bekövetkezni. Legyengült szervezettel nem tudunk ellenállni. Egész nap jeges, havas eső esik. Most vettem észre, hogy ide értem az imakönyvből: Hallatlan dolog: hogy te bárkit is gyámoltalanul magára hagytál... Szűz Anyám, segíts haza karácsonykor, Ámen. Most értem a legszébb imádsághoz. Ezzel az imával kérem a Szűz Anyát, könyörögjön szenteséges fiánál, hogy karácsonyra Nálad legyek, Édes. Úgy érzem, meghallgatja Szűz Anyám.

Én hiszek abban, hogy a jó Isten karácsonyra hazasegít bennünket. Azon töröm a fejemet már napok óta: kisfiunk van-e vagy kislányunk. Nem baj ám a kislány sem, de jobb lenne egy kisfiú, és az az érzésem, az is. Istenem, csak már láthatnálak Benneteket! Életem egyetlen örök álma, vágya beteljesült: gyermekem van, és nem láthatom, nem játszhatom vele, nem szoríthatom drága anyjával együtt magamhoz, nem dédelgethetem őket. Istenem, könyörülj rajtam! Segíts oda hozzájuk, a karácsonyfa tövébe! Drága kis Jézus! Legyek én az ő karácsonyi ajándékuk, és ők az enyém! Engedd meg, hogy hárman együtt hajtsunk térdet Zalalövön, kicsi jászolod előtt, és add, hogy valamennyi fogolytársammal együtt énekelhessük: „Békesség, földön az embernek”, harsogjon a „Fel nagy örömré, ma született!” Isten, ki Úr vagy, akard, hogy valóban öröm legyen szent fiad érkezése az egész világon! Segítsd haza ezt a pusztuló tömeget, bocsásd meg vétkeinket, kegyelmezz nekünk, ne engedd, hogy szolgálóid vigasza nélkül kelljen elpusztulnunk! Nyújtsd ki felénk jóságos kezedet, emeld ránk szerető szemedet, hisz fiaid, gyermekeink vagyunk! Vigyél haza bennünket a szeretet ünnepére, szeretteink közé, hogy ismét együtt lehessen a szent család árnyékában a sok család, mely most távol van! Együtt lehessenek, és együtt örvendezzenek és imádhassanak Téged, a szerető Atyát, a mindenség Urát, a hatalmas Istent. Hallgasd meg, Isten, könyörgésemet, és kiáltásom jusson Teled! Ámen.

Tudom, Édes, Te is naponta ezért imádkozol. Az egész drága család ezért könyörög az Úrnak, az egész világon ez most a legnagyobb kérelem. Olyan jó bíznom abban, hogy a jó Isten meghallgatja az ennyi ezer és millió könyörgést, olyan jó arra gondolni, hogy karácsonyra hazasegít, hogy együtt megyünk az éjféli misére, együtt megyünk szilveszter este a hálaadásra. De legyen meg a Te akaratod, Uram, miképpen a mennyekben, azonképpen itt a földön is!

Drága Életem! Ma van nov. 1-je, ma szokás otthon, este a temetőben gyertyát gyújtani. Ott leszek Veled gondolatban, és együtt imádkozunk drága halottainkért. Milyen szép ünnep van ma otthon! És itt....

Ma nagyon sokat fogok Veled beszélgetni, mert pihenőnapos vagyok. Hatan vagyunk tiszték, és minden nap 1 tiszt szabadnapos. Ma mosás, borotválkozás, varrás és pihenés a foglalkozásom, no de legfontosabb az írás. Nagyon furcsa ez a fogolyélet. A táborban örök vigyáznak csuda módon az emberre, így kihelyezetten pedig senki sincs, aki őrködik, oda megy az ember, ahova akar. Szabad mozgás van a kolhozban, illetve szovhozban számunkra. Innét megszökni egyáltalán nem lenne tudomány. Egyszerűen felcsomagolna az ember, és elindulna. Azonban a hazajutás a hosszú táv miatt kilátástalan. Ha valamelyikünk bírná a nyelvet, esetleg megpróbálkozhatna. Igaz, a hideg lehetetlenné tenne minden kísérletet. Csak vonaton volna lehetséges hazajutni. De nem hiszem, hogy fél Oroszországot át tudnánk utazni anélkül, hogy igazoltatnának, és el ne csípnének bennünket. Egyáltalán, ha szóba jöhet a szökés, csak tavasszal, májusban sikerülhet. Remélem, addigra már rég elfelejtem, hogy fogoly is voltam, és Te, Édes, már rég elfelejtetted, mennyire vágytad látni az uradat. A kicsi Édessel pedig már régen jó barátok leszünk, és már fogja mondani: papa.

Vasárnap van, 4-e. Úgy fogok visszagondolni erre a rozoga, hosszú asztalra, amelyen úrok, mintha nem is lett volna igaz. Itt van előttem a fényképed, melyet már jó néhányan megcsodáltak, és csak annyit mondtak, szkóra damoj. Nem mint jól értesültek, hanem akik kívánják, hogy hamar Nálad legyek. Hát, amikor kézzel-lábbal elmagyarázom egy-egy jószívű, könnyes szemű öreg orosz bácsinak, hogy a gyermekemet még nem láttam. Van ám az öregje között néhány melegszívű, de csak a korosabbja között. A fiatalok durvák és közönségesek. Szívtelenek. Így vannak ők nevelve. Nem tehetnek róla. Semmi finomság, tiszteletadás nincs bennük senki iránt.

Ma vasárnap van, 18-a. Erősen közelgünk szent karácsony felé, de semmi komolyabb eredetű hírt nem kapunk hazajutásunkkal kapcsolatban. Pedig hogy hazaérjünk, már jól el kellene indulnunk. A reményt – sajnos csak ez van – nem adom fel dec. 5-ig. Mert, ha 5-ig elindulunk, éppen karácsonyra hazaérünk. Hogy híreket nem kapunk, azon nem csodálkozom, mert távol vagyunk a világtól. Minden nap találkozunk egy-egy emberrel, aki elsuttogja a szkóra damójt, de az már olyan, mint a jó napot.

Eladtam azt a rossz aktatáskát, amiben édesapám még Sorokpolányba küldött be csomagot. Kaptam érte 50 rubelt és 1 kilónyi cukrot. A koszt napok óta rettenetesen rossz, csak káposzta és víz, kevés sóval. A felvételező oroszunk már 6 napja oda van Obojában krumpliért, olajért és egyéb kusajért, de még nem tért vissza.

XI. 19-e van. Tegnap, Édes, be kellett hirtelen fejeznem, mert fújt a gyár, és mennem kellett. Hirtelen 2 társam betegedett meg. 39-40 fokos lázban fekszenek. Nem tudni, mi a bajuk. Orvos nincs, orvosság nincs. Valószínű, tüdőgyulladás. Ez itt a borzasztó. Ha megbetegszik az ember, vagy meghal, vagy a szervezete kibírja, és magától meggyógyul.

Tegnap beszélgettem egy gráci fogollyal, tanárember volt. Fényképeit mutogatta. Kislányáról van egy csomó 2 hónapos körüli. Gyermekképek. Istenem, de sokat gondolok az enyéme! Vajon kislány-e. Van-e ilyen szép? Megvan-e? Él-e? Borzasztó ez a tudatlanság. Láta-e már az öreganyja? Keresztanyja volt-e már lenn? Meg van-e már keresztelve? Mi a neve? Sokat sír-e?

Nov. 23. Drága Életem! Nagyon változatosak és eseménydúsak a napok. Tegnapelőtt jött egy orosz tiszt, és a lengyeleket magával vitte. Mennek haza. Hogy kerültek ide??? Ma jött egy orosz tiszt ismét, és az osztrák, román, cseh foglyokat viszi azonnal magával. Csak mi maradunk itt a németekkel. Nem értem! A végén kiderül, hogy az egyetlen bűnös a magyar királyi tisztikar. Mi dolgozunk legtovább Oroszország felépítésén. Érthetetlen. Azért is, mert Iaşiból a magyar legénységet vitték előbb haza, csak azután az osztrákokat... Most már, tudod Édes, bizonyosra vesszük, hogy 1-2 hónap múlva hazamegyünk. Csak a sorrend idegesít bennünket. Nagyon közel van már karácsony ahhoz, hogy türelmesen várjuk a következő szállítmányt.

Jaj, Kisanyám, kelés van a jobb hónom alatt. Nem bírom a karomat mozgatni. Már 2 napja nem voltam kinn a szobából. Fogam változatlanul fáj... Jön a baj csóستól, ha megindul. Ne feledkezzem meg róla, van ám itt egy szórakozás is. Éspedig az egerek mutatványa. Csak az a baj, kellőképpen nem tudjuk értékelni az ugrás, mászás számokat, mert egyszerre 7-8 produkálja magát. Fel a kályhára, onnét ugrás a hátizsákra, arról a csajkába stb. Roppant élvezet nézni. Nagyon összebarátkoztak már velünk. A múlt éjjel egy az ingujjamba mászott be. Már jóval a könyököm fölé került, mire észrevettem. Alig bírtam kibiztatni.

Azért itt jobban érezzük magunkat, mint Obojánban. Egy orosz főhadnagy a parancsnok, máshoz semmi közünk. Ő pedig jó ember. Éjjel van, Édes, mindjárt elalszik a villany, befejezem. Imádkozom Érted és kicsinyünkért, jó szüleinkért, rokonainkért. Azért, hogy karácsonykor láthassalak. Ma vagyunk 11 hónapos házások. Nov. 23.

Drága Kisanyám! November 24-e van, este 10 óra. Most fújt a gyár. Mához egy hónapra, ilyenkor, már megjött a Kis Jézus, és örül mindenki. Aki jó volt, ajándékot kap. Istenem! Vajon voltunk-e olyan jók, hogy megajándékoz bennünket egymással? Tavaly Veled ajándékozott meg engem. Ilyen jóságú még sohasem volt. Meg sem érdemeltem ajándékát. Nagyon sokszor megbántottam, biztosan azért is vett el tőlem. De nagyon kérem, adjon vissza. Talán meghallgatja imámat, mindannyiunk közös imáját: karácsonyra a szent fa alá betoppanok. Úgy szeretném, ha pár napot kések is, még érintetlenül várna a karácsonyfa...

Most már minden nappal fogy a lehetőség. De még dec. 5-ig, számításom szerint, nem lehetetlen. Most este 8-kor indultak el innen a többi nemzetiségűek, még 10 napig ránk kerülhet a sor. És valami titkos hang azt súgja: ránk

is kerül. Most ez egy óriási várakozás köztünk. Valami benne van a levegőben. Ha karácsonyig nem indulunk, már egy-két hónap közömbös lenne. Ezt érezzük. A napokban kell valaminek történni. Ez nem lehet más, mint indulás hazafelé. Állandóan ezt hallom: karácsonyra otthon lesztek, karácsonyra otthon lesztek.

Az egész fogságban az a legkellemetlenebb, hogy nem tudja az ember a szabadulása idejét. Sokkal jobb lett volna, ha Sorokpolányban megmondták volna, hogy decemberig vagy januárig leszünk foglyok, vagy akár 2 évig. Nem lenne most ez a felesleges izgulás és várás, hanem szépen kivárnánk a tavaszt és megszöknénk. Na, de hagyjuk ezt! Mert ez úgyszólván tárgyaltalan. Milliószor csókol a Te szerető urad, és szép álmokat kíván mindnyájatoknak. Isten veletek!

Nov. 26. Hétfő. A fogam tisztességesebben kezd viselkedni tegnap óta. Még a végén hazaviszem. A furunkulus is kezd gyógyulni. Pár nap múlva indulhatunk haza. Nem mondom, azért én így is elindulnék. Ismét egy jó hír. Érkezett ide 100 Berlinből való német. Azt a hírt hozták, hogy a magyarok, tiszték is, mind hazamentek már abból a táborból, amelyikben ők voltak. Ma tudtam meg, hogy az az orosz tiszt, aki itt volt a többiekért, összeírt bennünket, magyarokat is. A végén még az érzésem beválik, és még e hónapban hazaindulunk. Van még 4 nap. Történnék még csodák??? Nem tudom. Ritkán hallunk róla. Mi pedig azt várjuk.

Mikor utoljára 5 percig együtt voltunk, és megsimogattam a kis Bucakot, már akkor szépen meglátszott. Május 12. volt. Emlékszel, Édes? Istenem, azóta már fél év elmúlt. Már a világon lévő Kisbucakot simogathatnám, ha otthon lennék. Na, majd karácsonykor! A kicsinek is lesz a karácsonyfa alatt valami? Ez a borzasztó, ami örületbe kerget: nem tudom, mi van Veletek. Van-e kicsi? Él-e? Te, Édes, egészséges vagy-e. Simán ment-e a szülés? Borzalmas ezeket nem tudni.

Ezek után már csak csúnya emlékeim vannak. Kivéve Viki néniel való találkozásom Budapesten. Szegény nagyon sírt. Olyan jó volt, amikor az ő áldott jó, szerető szívébe belepillantottam, és megéreztem azt a végtelen szeretetet, ami felém sugárzott a bedrótozott ablakon keresztül. (Negyven tiszt a vagonban, 28 napig összezárva. Napi egy vödör mosléc.) Éjjél körül jár az idő, Szívem. Te már az igazak álmát alszod. Aludj jól, drága Életem, álmodjál nagyon szépeket! Lefekszem. Imádkozom közös kívánságunkért, amiért te is biztosan imádkozol elalvás előtt. Hogy mielőbb együtt legyünk. Isten Veled, Édes, csókol a Te urad: Ferid

Nov. 29-e van. Édesem! Lehangozottság okozta 2 napi hallgatásomat, ugyanis itt volt egy orosz százados egy orvosnővel, és megtartották a szabványos orvosi vizsgálatot. A százados nincs megelégedve a munkánkkal, mondotta, hogyha nem dolgozunk jobban – mert hiszen mi vagyunk az okai a rossz munkának –, elszállítat bennünket Szibériába, hogyha jól dolgozunk, hamar hazamegyünk. Szóval, még a további munkáktól teszi függővé hazamenetünk idejét. Amikor mi már indulásról beszélünk. No, de azért fel a fej! Még valamiről nem emlékeztem meg. Egy hegedű! Kecskés zászlós komámnak a tulajdonában. Egész úton együtt cipeltük, mentettük meg. Nagyon szépen játszik Karcsi, neki köszönhetjük kellemes perceinket. Eppen

az előbb játszott a kedves nótáinkat. Hiányzik valaki ebből az utcából, Mert nekem egy hétköznapiom, Ha elmegyek, édes rózsám, messzire stb. Csak az a kár, nem lehet szeszt szerezni. Vagy talán inkább szerencse? Azt hiszem, ebben az embertelen világban mindig részek lennének. Bánatunkban csak innánk. Tegnap tudtuk meg, van itt a táborban egy kártyavető fogoly. Behívtam, és vetttem vele. A következőket jósolta: 1. 46. IV. 7. VI. 7 között érek haza. 2. Ikreim vannak, egy fiú, egy lány. 3. Ma nem vagy otthon Zalaövön, hanem másutt. 4. Hazaérkezésem után 9 hónapra örökölni fogok távoli rokontól. 5. Ittlétem alatt egy távoli rokon meghal, sírjához majd ellátogatok. 6. Jó egészségben vagy, Édes, a picinyekkel együtt. 7. érzed, nincs semmi bajom és nyugodtan vársz. 8. Hírt hallottál rólam valakitől... Tudod Szívem, én nem hiszek ebben, csak kíváncsi voltam, rávaktázik-e valamire. Borzasztó itt az élet. Visszaemlékszem sok mindenre, ami az életben történt... és elmúlt. Pl. diákéletemben milyen sokszor gondoltam, másodéves képzős koromban, de jó lenne ötödévesnek lenni. Három év múlva, de bekövetkezett. Vagy pl. milyen jó lenne, ha a háborúnak vége volna! Évekig szenvedtünk, no meg a front, és bekövetkezett. Most is bekövetkezik a hazamenetel, s éppen úgy fogok rá visszagondolni, mint a diákévekre, a háborúra, frontra. 1942 őszén mennyire vártuk a leváltást, hogy hazamehessünk. Minden számár dátumnak bedőlünk. Ott még talán több jólérségségünk volt, mint itt, most. Minden elmúlik egyszer – ez az igazság. (Tudod, Édes, vigasztalom magam, ahogy lehet.)

Tegnap leesett az első maradandónak látszó hó. 15 cm. De szép is ilyenkor mifelénk! De szép is volt! Sokat beszélgetünk arról, milyen is lehet az élet otthon. Személy- és vagyónbiztonság. Van-e sok orosz? Szekrénybe lehet-e rakni a ruhát? Itt úgy megszokjuk a rejtegetést, Édes, ha otthon majd elteszek valamit, alig találjuk meg egyhamar. Most arra gondoltam, meglehet-e az óráim? Ha nálam maradt volna, már biztos nem lenne meg. Otthon, reméljük, megvan. Remélem Kisanyám, nem jársz el hazulról, és nem történik semmi különös Veled.

1945. dec. 5. Az elmúlt napok történései eddigi fogságunk legszomorúbb korszaka. Tegnap megjött Meskó barátunk Obojából. Sok mindenre gondoltam, mikor megláttam, de aztán nagyon lehiggadtam. Ő ugyanis tud oroszul, és a parancsnokságnak segédkezik. Megmondta, hogy hivatalosan semmi sincs a hazamenésről. Csak a lengyel legénység ment el, a tisztek nélkül. A többi nemzetiségűek mind Obojában dolgoznak. Vége rózsaszínű álmainknak. Dec. 5. van, nem indulunk, most már itt fogunk karácsonyozni és szilveszterezni. Csendben, imádságban, munkában. Az oroszoknak nincs karácsonyuk. Az öregek, akik tudják, mi a karácsony. Csodálatosan megáldott a jó Isten nyugalommal. Tudok uralkodni magamon. Hatásom óriási a társakra... Nagy hidegek vannak, 20-25 fok lehet. Ebben a szobában tömeg van és nagyon hideg. Itt este nem tudok írni, mert egy villany van, a körül pedig a rengeteg tetvészkedő egész éjjel.

December 8. Drága Szívem! Most fejeztem be a szentmisét. Elimináltam. Ott ültem melletted az első padsorban, kicsi templomunkban. Eszembe jutott egész ifjúságom, kongreganista életem. 13 évvel ezelőtt, e napon, az avatásom, szép gyülekezetünk, jó lelkipásztorunk. Csodálatos, milyen más a

valláserkölcsi nevelés, mint más iskolákban. A különbség egyedüli oka – azt hiszem – a nevelő törődése, példamutatása, a növendékekkel való törődésének foka, a foglalkozások minősége. Sok szép ifjúkori élményem, emlékem fűződik ehhez a naphoz. Az utolsó misét Sorokpolányban hallgattuk. Holnap lépünk a 8. hónapos fogságunkba. (Május, június, július, augusztus, szeptember, október, november, december.)

December 11. Ez a hatalmas terem sötét, ablakai befalazva, üveg hiányában. Állandóan hideg van. Köpenyben kell lennünk, pokrócba burkolózva. 40 cm széles fekhelyünkön ülni sem lehet, mert a felső polc, az emelet nem engedi. Örökké félhomályban, nem is látjuk egymást. A múlt napokban répát raktunk le vagonokból, össze volt fagyva. Már felgyógyultam, én is kijárok dolgozni. Ma hatalmas kalapáccsal követ törtünk, kezünk, lábunk majd lefagytak. Nem csodálom, hogy a legénység között már annyi fagyásos van. Mi lesz januárban, februárban, amikor 30-40 fok lesz. A legénység ruházata teljesen lerongyolódott. A 298 között nincs több mint maximum 40 ember, akinek jó a lábbelijé. Azzal szemben van legalább 70, akinek nincs. A munkárol bejöttek és a betegek adják át a lábbelijüket azoknak, akik mennek munkára. Hála Isten, az én bilgerim kitűnő állapotban van, és orosz ilyenfélét nem húz a lábára. Még egy évet elbír – azt hiszem – minden javítás nélkül. A zubbonyom is kiváló, csak az ingeim, nadrágom és a zoknik mennek tönkre. Alig győzöm a varrást, stoppolást. Na, de mi úgy nézünk ki, mint főurak az itteni viszonyokhoz képest. A legénység ruhája csupa rongy. Az inget darabokban tekergetik magukra. A cukorgyár teljes energiával dolgozik, úgy, hogy az emberek napi 13-16 órát dolgoznak. A répa erősen fogy, a gyár e hónapban biztosan befejezi a munkát. Mi jön akkor, fogalmunk sincs. Borzalmasan fázom. Befúj a falon át a hideg. Dermesztő. Fel vagyunk fázva. Óránként ki kell mennünk. Most kezdődnek a kemény megpróbáltatások órái.

December 16-a van. Tegnap voltunk követ törni. Hála Istennek, most pár napja meleg áramlat folytán nincs olyan hideg. Az éjszaka havazott, de alig van 8-10 cm. hó. A cukorgyár tegnapelőtt állítólag 12 napra elállt. Ez azt jelenti, munkáját ennyivel később fogja bejezni. Kb. éppen karácsonykor kezdi újra. Répája csak annyi van, hogy kb. 8-10 nap alatt befejezte volna. Nem tudom, miért állt le. Itt semmit sem lehet tudni. Igaz, rettenetes rossz állapotban van. Egy orosz azt mondta róla, életveszélyes benne tartózkodni... Kondekkal erősen tervezgetünk, lehetőségeket mérlegelünk, van itt egy német, aki tud oroszul, és vele szeretnénk kezdeni valamit. Esténként tárgyalunk. Ő nappal érdeklődik a civilektől az utazási lehetőségek felől. Még semmi időről, sem egyéb konkrétumról nem tárgyaltunk. Nagyon tanácsatlanok vagyunk, és nehéz a dolgunk. Szerencsével 3-4 nap alatt Romániában lehetnénk mint szabad emberek. Onnét már könnyűnek véljük a hazajutást. 800 km-ről van szó. Ezen kellene keresztüljutni. Csak egy baj van. Ha elcsúsznak bennünket: Szibéria! Ha maradunk, tán biztosabban, ha későbben is, hazaérünk. Viszont az az érzésünk, jövő ilyenkor előtt – legális úton – nem kerülünk haza. Ebben a hidegben valóban életpróba lenne a szökés. Mindent megfontolunk, és majd döntünk. Ha már Kurszkba visznek bennünket, onnét a táborból kilógni egy veszéllyel több. Innét este, vacsora után ki tudunk jutni, és reggelig vonaton 300 km távolságba el lehet jutni, kis szerencsével. Ha

terveink elfogadhatóvá válnak, és legalább 50 %-os eséllyel számolhatunk, elindulunk. Okvetlenül elindulunk, ha valami ragály, pl. flekktífusz kiüt. Erre az indulásra készen vagyunk.

Fogalmam nincs, mi lehet otthon. Hallottuk, hogy Bárdossyt és Imrédit felakasztották, és még több főbűnöst. Tudunk a Kisgazdapárt győzelméről, és örülünk neki. Erre is számítottunk. Egyébként milyen lehet otthon az élet? Az üzletekben van-e áru? Kíváncsi vagyok, kapod-e a fizetésem? Mert ez jár! Remélem, utánanézted! Mi lehet a pengő értéke? Jobb-e már a pénz? Fogalmunk sincs semmiről, így még elméletben sem tudunk beleilleszkedni az otthoni életbe. Mostanában éjszakánként sokáig elbeszélgetünk a kályha mellett, mert olyan hideg a szoba, hogy nem tudunk elaludni. Sorra, mindnyájan elmondunk egy mozzanatot életünkéből. Ez is valami, regény hiányában. Mostanában minden éjszaka, álmomban otthon vagyok Veled. Álmodtam, hogy fiam van. Nem tudom magam mint apát elképzelni. De boldog leszek, Istenem, Veletek! Van egy szórakozásunk, majd elfelejtettem. A gyárból szirupot lopunk, és ezzel táplálkozunk. Jó édes, finom, habos. Ettől aztán jól nézünk ki. Meg a lopott cukortól. Naponta pár decit megiszunk, illetve kenyérral megeszünk belőle. Én tegnapelőtt egy litert ettem meg 20 dkg kenyérral. Jóllaktam. Most búzadarafélét kapunk levesnek megfőzve. Egész jó eledel. Tudod, Édes, leisszuk a vizet róla, és a sűrűjére szirupot öntünk, és így jó. Na, és két fogás!

KURSZK 1945. DEC. 19. Drága Kisanyám! Megpróbáltatásunk egy újabb szakaszához értünk, melyet komolyan és joggal megpróbáltatásnak nevezhetünk. Tegnap du. otthagytuk RZSAVÁT, a cukorgyárat, és 11 magyar tiszt beérkeztünk Kurszkba. Valamikor 1942-ben május 10-én itt rakodtunk ki. Ebben látszik az élet megcsúfoló gúnya, most itt vagyunk, fogolytáborban. Megérkezésünkkel kijelölték a helyünket, a 3 emeletes priccs alsó során 11 helyet. Fűtés egyáltalán nincs. Aztán elrendelték, hogy a rendfokozati jelzéseket le kell vágni. Az is megtörtént. Megtudtuk, hogy itt a tisztek is dolgoznak, mint a legénység. Földes a szoba, és csak úgy sugározza a hideget. Nem tudunk mást csinálni, csak lefeküdni, betakarózni, mert csak így kibírható. Koszt: reggeli 3 deci fagyos krumplileves, ebéd, vacsora ua. Van itt 1400 fogoly, ebből 500 súlyos beteg, naponta 4-5 halott. Azt mondják, a múlt napokban 15-20 halott volt. Most már akaratlanul is arra kénytelen gondolni az ember – hiába hessegeti el a gondolatot –, hogy csendes elhullásra lettünk ítélve. Innét haza még nem ment senki, kivéve néhány beteg, valami alkalmi szerelvényel. Mint munkaerő nincs ránk szükség, mert nem úgy foglalkoztatnak bennünket. A háborúnak 8 hónapja vége. A választások otthon megtörténtek. Miért nem mehetünk mi haza? A háború nem követelt annyi áldozatot, halottat, mint a fogság. Hát a jó Isten nem tekint már le erre a nyomorult világra?

December 20. Drága Életem! 3 nap múlva első házassági évfordulónk. Egész nap azzal foglalkozom, hogy visszagondolok az egy év előtti mozgalmassá napokra. Hogy most milyen a hangulatunk ebben a jégveremben a karácsony előtti napokban, ki se fejezhetem. Arra még a németek sem gondoltak, hogy karácsonykor még itt lesznek, nem mi, magyarok. Hogy aztán a testileg, lelkileg elcsigázott ember meddig bírja ezt az állapotot, nem tudom.

Dec. 23. Drága Életem! Halottfáradt vagyok ugyan, de nem mulaszthatom el, hogy ezen a napon ne írjam le, amit reggel óta érzek. Drága Szép Anyám, házasságunk évfordulóján odaszállok Hozzád, megcsókolom drága homlokod, könnyes szemed. Megígérem Neked, itt a szenvedések, gyötrelmek hazájában, hogy mindig a Téged végtelenül szerető urad leszek, és mert akarlak, nagyon, végtelenül boldoggá foglak tenni. Csak Teérted, csak Neked fogok élni, dolgozni. Bocsásd meg, Édes, hogy miattam ennyit kell szenvedned, és feltétlenül bízz az Úristenben, aki most büntet ugyan bennünket, sok-sok bűneinkért, de feltétlen haza fog segíteni, érzem, nem hagy itt, és akkor minden percem csak a Tiéd lesz. Drága anyám, jó éjszakát!

December 24. Ma reggel természetesen ismét kimentünk dolgozni. Most dél van, és 1 óra munkaszünet. Ezt a pár percet felhasználom írásra. Ma reggel eszembe jutott az első közös reggelink. Emlékszel, Édes, arra a tálcára, amelyről együtt reggeliztünk? Istenem! Mikor lesz ez még egyszer? Mennyi minden jó!

Kívánom Neked szent karácsony estéjén, hogy a jóságos Isten áldjon meg Téged, az én és picinyeink örömeire, hosszú, boldog élettel! Adja meg azt, hogy ez legyen életed utolsó, boldogtalan karácsonya! És a következő karácsonykor már csak az emléke is feledésbe menjen. Most Ti biztosan ott álltok a karácsonyfa alatt, és imádkoztok. Nekünk is lesz itt karácsonyfánk, ma este kis ünneppel, és holnap munkaszünet. Képzeld, az oroszok munkaszünetet adtak, pedig nekik nincs is most ünnepük. Megyek be a terembe, Édes, mert a magyarokból egy kis énekkart csináltam, és két éneket énekelünk: Fel nagy örömré és Ó, gyönyörű, szép. Az elsőt én összhangosítottam, a másodikat kánonban énekeljük. Isten Veled, kicsi angyalom!

1946. május 23. Mióta drága kezed írását olvastam, nem tudok hová lenni a boldogságtól. Még hadifogságom dacára is életem legboldogabb napja ez a mai. Köszönöm Neked, hogy világra hoztad legdrágább közös kincsünket, kicsi gyerekünket, kis Ferikét! Nem aggódom a jövő miatt, mert velünk az Úristen, ki imámat meghallgatta, és ismét jelét adta szeretetének: Atyai gondviselésének. Csodálatos, hogy milyen pontosan tudatta velem október 21-i álmomban, kisfiunk születését. Bizonyítja ez az imakönyv, rövidesen olvasható. Ez az első alkalom, amikor tudatosan búcsúzom tőletek, mindkettőtöket teljes apai szívem minden melegével csókollak.

Június 19. Úgy áll a dolog, hogy hálát adnánk a jó Istennek, ha karácsonyra hazaérvénk. Egy sín esett a hüvelyk lábujjamra, és összezúzta. Már 5 napja nem járok ki dolgozni. Van itt egy tiszt bajtárs, akinek van itt egy fényképe 8 hónapos kisfiáról. Sokszor megnézegetem.

A békeszerződéssel annyit vacakolnak, talán nem írják alá előbb, mint jövőre. Egye meg a fene a kormányunkat...

1946. december 31. Drága Egyetlen Kisanyám! Szilveszter este van. Itt fekszem a riskovói láger kórházában, sebes lábammal. Csend és nyugalom van itt. Csak imádkozom, és rátok gondolok. Ma megajándékozott a jó Isten egy lapotokkal, melyet aug. 3-án Pápán írtatok. Végtelen örömmel szorongatom, olvasgatom. Ki hitte volna: 1947-et itt érzük.

1947. május 3. Legújabbán máj. 10-én megyünk. Aztán eljön a 10., és egy új dátum születik, de mi maradunk. 2 éves hitegetés után már... Befeje-

zem Édes, mert a hátralévő lapokon örömhírt szeretnék írni, a hazaindulást! Megörökíteni a pillanatot.

VI. 8-án: És most!!! Itt ülünk a vagonban, Kondek Géza mellettem. Kisanyám! Berakodtunk a riskovói állomáson, és most UTAZUNK! Kurszk – Kolozski – Kijev – Lemberg – Sztrigy – Staniszlau – Kolonea – Gernovic – Iași – Marosesti – Irokien

VI. 17-én értünk Focșaniba, és most várunk, hogy mikor öltöztetnek fel bennünket. Olyan rossz gúnyját kaptunk Kurszkból, hogy ezzel nem engednek tovább. Édes Kicsinyem! De nyugtalanul várom már innét az indulást! Pár nap és ismét együtt leszünk, ez vigasztal.

Jún. 26. 19 órakor ki az utolsó tábor kapuján.

Jún. 29-én 0.45-kor Biharkeresztúr, 7 h-kor Debrecen. De jó lenne, ha véletlenül Bpesten lennél, Édes?!!

VIRÁGZÓ FA